

Wydział Sztuki
Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego
im. Kazimierz Pułaskiego w Radomiu,
prof. Andrzej Markiewicz prof. zw.
26-200 Radom, ul. Wstępną 36/1

Radom, maj/czerwiec, 2019r.

**Ocena rozprawy doktorskiej oraz projektu artystycznego
mgr Martyny Stachowczyk w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora
w dziedzinie – sztuki plastyczne, dyscyplinie artystycznej – sztuki projektowe,
wszczętym przez Radę Wydziału Architektury Wnętrz i Scenografii
Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu.**

Uchwałą z dn. 16 grudnia 2014 roku Rada Wydziału Architektury Wnętrz i Scenografii Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu powierzyła mi przygotowanie recenzji w postępowaniu doktorskim mgr Martyny Stachowczyk. Temat rozprawy doktorskiej i pracy praktycznej brzmi: *Lalka we współczesnym zdarzeniu teatralnym w kontekście tekstu Jorga Louisa Borgesa, „Dwudziesty piąty sierpnia 1983”*. Rozprawa doktorska mgr Martyny Stachowczyk została, zgodnie z zasadą, podzielona na dwie części: teoretyczną i artystyczną.

- Część teoretyczna składa się z siedemnastu rozdziałów, bibliografii oraz streszczenia tłumaczonego na język angielski, stanowi autorską analizę problemu zawartego w temacie pracy.
- Część artystyczna zawiera rozdział *Opis projektu i prezentacja dzieła* oraz dokumentację fotograficzną procesu realizacyjnego dzieła.

Dysertacja zamyka się w liczbie 129. stron. Powierzona mi do napisania recenzja będzie prowadzona dwutorowo. Pierwsza część recenzji stanowi opinię przedstawionych założeń teoretycznych dysertacji. Druga jest krytycznym odniesieniem do wizualizacji w/w problemu w dokonaniach artystycznych, które poznałem i analizowałem na podstawie reprodukcji prac autorki; rozprawa doktorska - str. 45 – 126.

Mgr Martyna Stachowczyk poza rozprawą doktorską przedstawiła *Portfolio 2014-2018* oraz *Martyna Stachowczyk. Biogram i dorobek artystyczny*. Wymieniona dokumentacja w wyczerpujący sposób opisuje i przybliża dorobek artystyczny i dydaktyczny. Począwszy od 2005r. autorka zgromadziła bogaty dorobek twórczy. Swoje dokonania prezentowała na sześciu wystawach indywidualnych, brała udział w wielu wystawach zbiorowych, projektach artystycznych, realizacjach scenograficznych i reżyserskich widowisk teatralnych w kraju i za granicą. Za swoje dokonania artystyczne, co ważne, otrzymywała nagrody i wyróżnienia.

W wymienionym zestawie dodatkowych dokumentów znajduje się ponadto dokumentacja filmowa zjawiska teatralnego lub może procesu badawczego, przedstawiająca *...rolę lalki jako idei uobecniającej zmieniające się obrazy. ...*, za autorką rozprawa doktorska str.43.

I. Część teoretyczna - analiza, refleksje i opinie

Praca teoretyczna magister Martyny Stachowczyk z właściwym materiałem dokumentacyjnym, zawierająca reprodukcje dokonań autorki umożliwiła poznanie intelektualnych obszarów zainteresowań doktorantki. Rozważania zamknięte w rozprawie doktorskiej pt.: *Lalka we współczesnym zdarzeniu teatralnym w kontekście tekstu Jorga Louisa Borgesa, "Dwudziesty piąty sierpnia 1983"*. traktuję jako osobiste wyznanie dotyczące filozofii twórczości artystki oraz przedstawienie analizy roli lalki w różnych zjawiskach przestrzeni teatralnej, w granicach samego teatru jak i innych dziedzinach sztuk wizualnych. Układ dysertacji jest chronologiczny i logiczny. Doktorantka podzieliła ją na siedemnaście części. Rozpoczynając od wstępu, w którym zawarła interesujące przemyślenia dotyczące szeroko rozumianego pojęcia lalki, jej formy plastycznej oraz roli w przekazie informacji. W początkowych rozdziałach skupiła się na znaczeniowych, technologicznych i filozoficznych aspektach działań rytualnych, symbolicznych i artystycznych badanego zjawiska-lalki, na przestrzeni dziejów, zamykając w nich szczegółowy i ciekawy opis jej różności form w kontekście pierwotnym po współczesny świat teatru lalek i zjawisk teatralnych. Natomiast w kolejnych rozdziałach: *Nowa dramaturgia; Lalka wobec rzeźby*, przybliży odwołania do wybranych z rozległej perspektywy historycznej i współczesnej sztuki teatralnej, filozofii i teorii sztuki twórców, którzy działali podobnie w bliskich autorce obszarach ideowo-kreacyjnych, między innymi: Tadeusz Kantor, Jan Berdyszak, Juan Munoz, Ron Mueck, Radosław Muniak. Fragmenty części teoretycznej tekstu, w których autorka może oprzeć ich zawartość na własnych, autentycznych doświadczeniach twórcy scenografa z predyspozycjami do lalkarstwa, uważam za subiektywne i ciekawe – rozdziały pt.: *Teatr a ewolucja stanu autonomiczności przedmiotu; Opis projektu i prezentacja dzieła*. W tej części Martyna Stachowczyk opisuje proces powstania swojej lalki, rzeźby, instalacji oraz związane z tym poszukiwania artystyczne. Píše o znaczeniu jakie dla ostatecznego efektu dzieła ma sama materia, jej ilość i gęstość splotów, sposoby łączenia i mieszania materiałów, aby tworzona jak najbardziej uproszczona forma rzeźbiarska była bliska biologicznej formie człowieka w odniesieniu do lalki. *Zastosowanie rozwiązania konstrukcyjnego zawartego w materiale, z którego powstaje moja lalka wynika z potrzeby uformowania jej jako naczynia pamięci bądź rami zdarzeń.*- opowiada autorka o procesie powstania projektu - *Połączenie materiału (filcu) i graficznej formy linii – jest odniesieniem wprost do zmysłów konstytuujących, w oparciu o krwioobieg, biologiczne istnienie....* rozprawa doktorska str. 40. Ten plastyczny spektakl badawczy doktorantki ujawnia - w mojej opinii - dużą kulturę plastyczną, naturę odkrywania dotąd niepoznanych możliwości tworzenia nowych, nieprzetłumaczalnych i nieznanych w odbiorze zjawisk teatralnych. W jej działaniach dostrzegam potrzebę permanentnego poszukiwania i eksperymentowania oraz notowania rzeczywistości, odkrywania różnorodności zapisu jej obrazów ukrytych w wyobraźni, przez które przebijają ciekawość a także duże przywiązanie wagi do środków formalnych jakimi się posługuje. Doktorantka kreuje tym samym wielopoziomą relację znaków i znaczeń. W sposób niezwykle osobisty i prawdziwy porusza wiele aspektów procesu twórczego, dotykając zagadnień filozoficznych, socjologicznych i emocjonalnych. W tym miejscu chciałbym przytoczyć słowa autorki: *Wracając do myśli Heidegger'a, ujętej we wstępie pracy, można przywołać refleksję związaną z naszą percepcją w świetle*

i ciemności, znaku i znaczeń iż, przed „ aktem stworzenia świata”, światło i ciemność były jednością. Fenomeny światła i ciemności, w naszej kulturze, w znaku i znaczeniach, stały się przeciwstawnymi skrajnościami, by nieustannie, wzajemnie potwierdzać swoją obecność. Światło, które sprawia, że widzimy, samo w sobie jest praktycznie niedostrzegalne – podobnie jak ciemność, która ma kłopot z możliwością swojej wizualizacji i zobaczenie jej jest niemożliwe. ... W obszarze percepcji, pomiędzy widzialnym i niewidzialnym, od światła do ciemności, spotyka się nasze wewnętrzne i zewnętrzne widzenie z przemieniającą się przestrzenią otwartą i zamkniętą, w której mieści się moja wizja lalki. ... rozprawa doktorska str.39.

Język i styl jakim została napisana praca zaświadcza o dobrym poziomie umiejętności językowych mgr Martyna Stachowczyk, pozwalającym na wyrażanie skomplikowanych, często trudnych do werbalizacji przemyśleń dotyczących problematyki sztuki. Tekst rozprawy to rezultat dość mozolnej pracy i samodyscypliny intelektualnej autorki, samodyscypliny opartej na konkretnej konstrukcji formalnej i merytorycznej (tematyka, kolejność rozdziałów, komentarze, zawartość historyczna, naukowa itp.). Dołączona bibliografia zawierająca teksty historyków, teoretyków sztuki oraz artystów, w liczbie 31 tytułów, a także źródła internetowe – 17 pozycji wydaje się zadowalająca. W publikacji zawarta jest także pełna dokumentacja procesu realizacyjnego dzieła.

II. Część artystyczna – założenia, analiza.

„[...] obraz świata jest zawsze przefiltrowany przez indywidualną psychikę i fizyczność. Z połączenia obrazu (obiektywnego) i jego „filtrowania” powstaje według Strzeмиńskiego obraz człowieka, [...] takiego jakim on jest w wszystkich swoich odruchach sam wobec siebie.” ... Poprzez przyglądanie się współczesnej funkcji lalki jak i aktualnej rzeczywistości, wobec której się odnoszę nawiązuję próbę redefinicji zawartości pojęcia „lalka” w aktualnych przestrzeniach sztuki. ... pisze autorka, rozprawa doktorska str. 39 i 45

Czas, ruch, forma i przestrzeń, barwa, światło i ich struktury to obszary, w których doktorantka dokonuje poszukiwań, których może dotknąć, określić i zanotować. Pozwalają one na budowanie nowej rzeczywistości artystycznej poprzez opisanie ulotnych, jednorazowych fenomenów świata w oparciu o lalkę z ukrytą tajemnicą teatru.

Czym byłby w takim przypadku teatr lub film bez elementu plastyki – światła, koloru, formy, przestrzeni, kompozycji? Jak wiele utraciłaby bez tego logika treści czy historia opowiedziana przez dramaturga, reżysera i scenografa? Na to pytanie odpowiedź, wydaje mi się, zna każdy. Przecież teatr czy film tak jak malarstwo, rzeźba, grafika jest niemal krystaliczną wizualnością, skrupulatnie skonstruowaną przestrzenią, opowieścią zamkniętą w obrazie. W tym kontekście nasuwa mi się jeszcze jedno pytanie: jak dużo straciłaby wyobraźnia scenografa, artysty z predyspozycjami do lalkarstwa, gdyby nie była podparta wyobraźnią architekta, malarza, rzeźbiarza, czy też grafika? Odpowiedzią na nie są realizacje rzeźbiarsko/instalacyjno – lalkarskie M. Stachowczyk a przede wszystkim projekt i realizacja zjawiska teatralnego: *Lalka we współczesnym zdarzeniu teatralnym w kontekście tekstu Jorga Louisa Borgesa, „Dwudziesty piaty sierpnia 1983”.*

Podstawą w poszukiwaniach własnej formy wypowiedzi artystycznej jest bez wątpienia zmierzenie się, z istotną dla każdego artysty wartością, jaką jest sugestywna chęć poznania niepoznawalnego.

Idea prezentowanego dzieła, koncepcja przestrzeni teatralno - znaczeniowej zawiera przemyślenia nad świadomym użyciem elementów scenograficznych – przestrzeni, światła, oraz rekwizytu – lalki i aktora, który jest pośrednikiem pomiędzy lalką a widzem, wzajemnym ich powiązaniu, stopniowaniem napięć, porządkowaniem obszaru zapisu kompozycyjnego tak, aby percepcja odbiorcy była nastawiona na refleksyjne postrzeganie zjawiska plastycznego. Autorka pozostawia widzowi przestrzeń na własne rozmyślenia, poszukiwania ukrytych prawd, znaczeń czy nowych obrazów. Jednak poprzez umiejętnie użyte zabiegi kompozycyjne – odmienność rozwiązań formy lalki teatralnej - artystka w pewnym stopniu sugeruje i ujawnia swoje intymne emocje, swoje wyznaczenie dotyczące filozofii twórczości. Jak już wspomniałem, doktorantka wymaga od odbiorcy przemyśleń i własnej interpretacji. Działania twórcze, pomimo uproszczeń, znaczącej analizy i syntezy niosą w sobie subtelne i głębokie wartości. ... *Lalka tworząc zdarzenie teatru, może stać się dziełem sztuki.* - pisze mgr Martyna Stachowczyk - *Aktor w tej sytuacji, nawiązując dialog z lalką staje się badającym. Nawiązanie dialogu z lalką staje się nawiązaniem dialogu z samym sobą.* ... *Jest to jednoczesne bycie po dwóch stronach lustra.* ... *Można określać,* - pisze dalej autorka - *że lalka jest narzędziem doskonałym bo wciąż nie zamkniętym, nieokreślonym. Jest synonimem wszystkiego nad czym nie posiadamy władzy i co chcielibyśmy osiągnąć. Próbujemy „zamknąć” w niej wszelkie zjawiska a ona pozostaje otwarta. Zawsze jest pomiędzy uruchamiając wszelkie byty i niebyty. Identyfikujemy się z nią. Używamy jej do samoudoskonalenia, oczyszczenia, opanowania, usprawiedliwienia. Lalka jednocześnie jest synonimem nas samych jak i bóstwa – jest łącznikiem między światami, między świadomością i tym co przed nią.* ... rozprawa doktorska strona 36 i 39.

Walent plastyczny wypowiedzi artystycznej podnosi – poza formą, ruchem i światłem – nie mniej intrygujący materiał: filc, jak mniemam, czerwony sznurek czy włókna a także misternie przez niego formowana materia lalki - rzeźby. W swoim projekcie artystycznym doktorantka, wykorzystuje elementy rysunkowe i graficzne oraz malarskie integrując je w nową jakość wizualną. Heterogeniczną bez mała, jak materia klasycznej tkaniny, a również graficzną poprzez operowanie zróżnicowanym znakiem rysunkowym, puszystą ową specyficzną puszystością linii i miękką malarską plamą, konstruującą fabułę utworu plastycznego. Charakteryzuje się on niezbędną dojrzałością artystycznych środków wyrazu, przy czym jakości plastyczne, ich relacyjność wobec problemu tematycznego, kwalifikują to działanie twórcze jako autentyczne, samodzielne i oryginalne. Jest ono rejestracją emocji, wewnętrznych przeżyć i artystycznym ekwiwalentem wyobraźni.

Martyna Stachowczyk tworzy z pasją. Jest ufna sobie, swojej energii. Siła tych dzieł udziela się również widzowi, który poszerza teren własnej percepcji, nawet jeśli w pierwszej chwili nie ze wszystkim może się zgodzić. Proces badawczy Autorki zawierający w swoich granicach lakę, rzeźbę, instalację, zjawisko teatralne stanowi dobry przykład dojrzałości, świeżości spojrzenia i świadomości działania w tworzeniu nowego współczesnego wyobrażenia przekazu artystycznego.

III. Podsumowanie

Żyjemy w świecie globalnym, w dobie Internetu i natłoku informacji, często w pędzie nie znajdując czasu na refleksję. Mgr Martyna Stachowczyk swoją konsekwencją w poszukiwaniu odpowiedniej materii, wykorzystując techniki wymagające dociekania, konsekwencji, cierpliwości, doskonalc swój warsztat i poszukując istotnego przekazu treści w swoim działaniu twórczym - lalce/rzeźbie/instalacji/zjawisku teatralnym - tę refleksję potrafi wyzwolić. I jeśli w tym przypadku, źródłem artystycznego działania pozostaje indywidualna optyka świata, to jest ona wyjątkowa i tej specyficznej wyjątkowości trzeba bronić, gdyż wymaga specjalnej ochrony. Do tej właśnie kategorii twórców - jak miemam - należy mgr Martyna Stachowczyk. Atrakcyjność jej działań twórczych dla odbiorców, miłośników sztuki a także teatru oraz pozostałych ludzi zawiera się w niepowtarzalności.

Biorąc pod uwagę przedstawione fakty odnoszące się do koncepcji pracy doktorskiej, metod pracy, inspiracji i końcowych efektów, po wnikliwej analizie przedstawionej rozprawy doktorskiej, którą cechuje konsekwencja i dobór indywidualnych środków wyrazu, świadczących o dobrym poziomie dojrzałości twórczej, stwierdzam, że przedstawiona do obrony praca doktorska mgr Martyny Stachowczyk opatrzona tytułem: *Lalka we współczesnym zdarzeniu teatralnym w kontekście tekstu Jorga Louisa Borgesa, „Dwudziesty piaty sierpnia 1983”*. spełnia wymagania związane z przewodem doktorskim i wnioskuje o przyznanie jej przez Radę Wydziału Architektury Wnętrz i Scenografii Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu stopnia doktora sztuk plastycznych w dyscyplinie sztuki projektowe.

prof. Andrzej Markiewicz prof. zw.

